

บทบาทของมหาวิทยาลัยทักษิณด้านการวิจัยรับใช้สังคม ในทัศนคติของผู้บริหาร¹

The Role of Thaksin University in Socially-Engage Research: Attitudes of Administrator¹

พินิจ ดวงจินดา^{2*} และสุธาสินี บุญญาพิทักษ์³

Pinit Duangchinda^{2*} and Suthasinee Boonyaphithak³

บทคัดย่อ

การร่วมสร้างองค์ความรู้ระหว่างนักวิจัยมหาวิทยาลัยกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษา การวิจัยและบริการทางวิชาการเพื่อสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นพันธกิจที่สำคัญของมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้บริหารต่องานวิจัยรับใช้สังคม รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย กรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย และผู้บริหารระดับคณะ/ระดับหน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 8 ท่าน วิเคราะห์โดยกรอบ SWOT เพื่อพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์ ผลการศึกษาพบว่า แม้ว่ามหาวิทยาลัยจะมี ทัศนคติ “การเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” แต่ทิศทางการวิจัยรับใช้สังคมของแต่ละคณะยังไม่มีชัดเจนที่จะพัฒนาโจทย์ให้เกิดผลประโยชน์กับชุมชนสอดคล้องกับทิศทางของมหาวิทยาลัย ดังนั้นการขับเคลื่อนให้ “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” จำเป็นต้องมีโครงสร้างการบริหารและการจัดการที่ชัดเจน มีเครือข่าย ทำงานแบบบูรณาการ และมีส่วนร่วม อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่

คำสำคัญ: งานวิจัยรับใช้สังคม ทัศนคติของผู้บริหาร การบริหารจัดการน้ำ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

Abstract

Co-creation of knowledge within university research and community, toward education management, research and academic services for social stability, prosperity and sustainability are the university vision which aims “to serve society”. The objective of research studies attitudes of administrator for socially-engaged research. In-depth, qualitative interviews use for the main group, eight people; member of university council, university administrators and faculty/ institute administrators. SWOT analysis is taken up from a development perspective and strategy. The results indicate that even though the university vision has aims “to serve society”, the socially-engaged research in faculty is vague to create with useful community development following the university vision. Therefore, to drive “University to serve society” is necessary a clear management structure, integration work, connection work, participation work, focus area for socially-engaged research and the continuing area based to develop sustainable well-being.

Keywords: Socially-Engage Research, Attitudes of Administrator, Participative Management of Water, SWOT Analysis

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การประเมินระบบและกลไกการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาคลองป่าพะยอม-คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง”

² อ.ดร., สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

³ อ.ดร., สาขาวิชาการประเมินผลและวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² Lecturer, Dr., Department of Economics, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000

³ Lecturer, Dr., Department of Evaluation and Research, Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: Tel.: 074-317600 ext. 1829. E-mail address: dpinit@gmail.com

บทนำ

ยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทักษิณมีความชัดเจนที่จะเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” โดยให้ชุมชนเป็นฐานในการเรียน การสอน และการวิจัย เพื่อแก้ปัญหาหรือตอบโจทย์สังคมที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมหาวิทยาลัยก็จะมี ความเข้มแข็งด้วย เป็นลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน การดำเนินการดังกล่าวจะมีความแตกต่างจากอดีต กล่าวคือ งานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยทักษิณมีการตีพิมพ์จำนวนมาก แต่เป็นลักษณะงานที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ “แล้วสังคมได้อะไรจากงานวิจัยดังกล่าว?” “เพราะอาจารย์ทำวิจัยเพียงแต่ขอตำแหน่งทางวิชาการ... มหาวิทยาลัยต้องการงานวิจัยที่สามารถตอบโจทย์สังคมได้ ...ทำอย่างไรให้สังคมยั่งยืน?” จึงเป็นที่มาของการเปลี่ยน บทบาท/พันธกิจของมหาวิทยาลัย เป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” [1]

อย่างไรก็ตาม การทำงานวิจัยโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อชุมชน นับเป็นเรื่องที่ยังใหม่ในมหาวิทยาลัยทักษิณ การทำงานวิจัยรับใช้สังคมยังไม่ได้บรรจุเข้าไปอยู่ในโครงสร้างและกลไกการทำงานของมหาวิทยาลัย ไม่มีงบประมาณสนับสนุนโดยตรง รวมถึงไม่มีผู้บริหารที่ทำหน้าที่รับผิดชอบงานวิจัยรับใช้สังคมโดยตรง นอกจากนี้ การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนและการบริการวิชาการยังน้อย ไม่มีการนำองค์ความรู้จากการทำวิจัยไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ทำให้ไม่ตอบสนองความต้องการด้านกำลังคนที่มีบทบาทในการชี้นำการพัฒนาในพื้นที่ [1]

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม การทำแผนของคณะและส่วนงานในมหาวิทยาลัยจะต้องขับเคลื่อนและสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยขับเคลื่อนผ่านพันธกิจของมหาวิทยาลัย ใน 4 พันธกิจหลัก 1) การเรียนการสอน 2) การวิจัย 3) การบริการวิชาการ และ 4) การส่งเสริมสนับสนุน ทำนุบำรุง รักษา และพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเริ่มต้นในการทำงานพื้นที่เพื่อชุมชนสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็น คือ การปรับทัศนคติต่องานวิจัยรับใช้สังคม

“งานวิจัยรับใช้สังคมสามารถสร้างองค์ความรู้ และสามารถนำมาใช้บูรณาการในการเรียนการสอนได้ ซึ่งในปัจจุบัน ความรู้ไม่ได้มีอยู่เพียงในห้องเรียน แต่ความรู้มีอยู่รอบตัวของเรา นั้นหมายถึง อาจารย์ต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างกระบวนการทางความคิดให้กับตนเอง และต้องสามารถนำมาเชื่อมโยงกับศาสตร์ที่ตนเองมี และประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้ได้ การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากการลงพื้นที่และสอดคล้องกับศาสตร์ที่ตนเองมี ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่ไม่ต้องใช้เวลามากแต่อาจารย์ต้องทำ!!! อาจารย์ต้องมีการปรับตัว... ถ้าไม่มีการลงทุนในลักษณะนี้ อาจารย์ก็จะมีความรู้และถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในตำรา... ที่ผ่านมามองเห็นได้ว่า การลงทุนทางการศึกษามีมูลค่าที่สูงมาก แต่ผลจากการศึกษาไม่ได้สร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพเพียงพอ เช่น บัณฑิตหลายคนไม่สามารถเข้าสู่ระบบการทำงานตามความเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษา...”

สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ [2] กล่าวว่า ระบบการศึกษาไทย ผลิตบัณฑิตไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และแรงงานที่ผลิตเป็นแรงงานที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำหรับประเทศไทยในการพัฒนาสู่ประเทศเศรษฐกิจรายได้สูง (High-Income Country)

มหาวิทยาลัยทักษิณ ในฐานะมหาวิทยาลัยที่อยู่คู่กับในสังคมภาคใต้มาเป็นระยะเวลาเกือบครึ่งศตวรรษย่อมเป็นที่คาดหวังของสังคมและชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเด็น 1) การสร้างฐานความสำคัญในชุมชน สร้างความไว้วางใจในชุมชน และสร้างเครือข่าย 2) การสร้างองค์ความรู้ร่วม ถอดบทเรียนจากชุมชน และ 3) การพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นนวัตกรรม เช่น กลยุทธ์ กระบวนการการตลาดเพื่อสร้างรายได้ และเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้บริหารต่องานวิจัยรับใช้สังคม เพื่อจะนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยทักษิณเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” ตามปณิธานที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณต่องานวิจัยรับใช้สังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากวิกฤตที่ประเทศไทยประสบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดข้อเรียกร้องจากสังคม เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาแสดงบทบาทต่อสังคม ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ นักคิดและปราชญ์หลายท่าน ได้สะท้อนความคิดเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาจะต้องรับใช้สังคม ทั้งในด้านสร้างองค์ความรู้ การผลิตบัณฑิตเพื่อเป็นกำลังของชาติ การวิจัย การบริการวิชาการ และการร่วมแก้ปัญหาวิกฤตของชาติ ดังแนวคิดต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยเป็นแห่งปัญญา ที่มีนิสิต นักศึกษา และคณาจารย์ จำนวนมาก โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นหน่วยที่พัฒนาทุนมนุษย์ เป็นที่พึ่งทางความรู้และใช้ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่ได้ [3] ดังนั้น พลังของมหาวิทยาลัยจึงเป็นพลังสำคัญในการพาชาติให้พ้นวิกฤต [4] มหาวิทยาลัยต้องนำศาสตร์ไปก่อประโยชน์ต่อสังคม แล้วย้อนกลับมาทำให้ศาสตร์เข้มแข็งขึ้น [5] มหาวิทยาลัยต้องมีกิจกรรมร่วมกับสังคม และรับรู้ความเป็นไปของสังคม มีระบบกลไกเชื่อมโยงภาคอุดมศึกษากับภาคชีวิตจริง เช่น การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง ในส่วนของวิจัยก็หยิบเอามาจากชีวิตจริง นักศึกษาจะเป็นกำลังสำคัญในการทำวิจัยที่เป็นเชิงพัฒนาภายใต้การแนะนำดูแลของอาจารย์ นักศึกษาจะเกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการ ได้เรียนรู้วิชาการ วัฒนธรรม ทักษะการสื่อสารสัมพันธ์ และฝึกความอดทนไปด้วย [6-7]

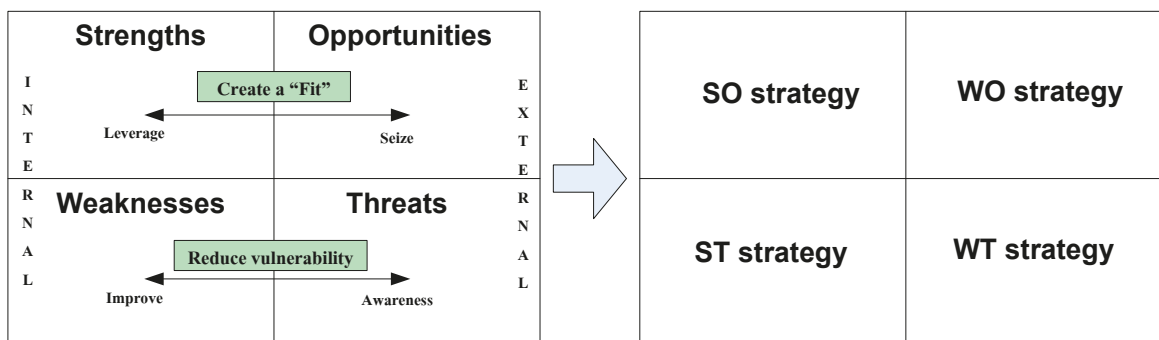
การทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ คือ การลดความไม่เป็นธรรมในสังคม (Reduction of Social Injustices) หน้าที่ของมหาวิทยาลัยต้องพัฒนาทั้ง Hardware Software and Peopleware ที่มีความพร้อมในการทำงานบริการวิชาการ และงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ต่อเนื่องกัน ผลิตซ้ำ กลุ่มเป้าหมายและวิธีการทำงานต้องมีความชัดเจน [8-10]

วิธีดำเนินการ

การสำรวจความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณ ต่อกงานวิจัยรับใช้สังคมใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยรับใช้สังคมจำนวน 8 ท่าน ประกอบด้วย กรรมการสภามหาวิทยาลัย จำนวน 1 ท่าน ผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 2 ท่าน และผู้บริหารระดับคณะ/ระดับหน่วยงานจำนวน 5 ท่าน การศึกษานี้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive หรือ Judgmental Sampling) ซึ่งผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับโครงการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนฯ เช่น รับผิดชอบนโยบายงานวิจัยหรือนโยบายบริการวิชาการในพื้นที่และชุมชน มีนักวิจัยที่เกี่ยวข้องทำงานวิจัยในพื้นที่ เป็นนักวิจัยในพื้นที่หรือในโครงการ และเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนที่รับรู้โครงการวิจัยบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนฯ

ตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) โดยการตรวจสอบข้อมูลที่มาจากแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน (Data Triangulation) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล (Debriefing) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำผลวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตามเทคนิค IOC (Index of Item-Objective Congruence) โดยข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5-1.00 แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงกับจุดมุ่งหมายการวิจัย แต่ถ้าน้อยกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายการวิจัยต้องมาปรับปรุงหรือตัดทิ้ง และวิเคราะห์จำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) การจับคู่จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (TOWS Matrix) [11-13] และสรุปเป็นกลยุทธ์ (Strategies) ข้อเสนอเพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินงานวิจัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยทักษิณ (ภาพที่ 1)

SWOT Analysis.....TOWS Matrix

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT Analysis เชื่อมโยง TOWS Matrix

ที่มา: ปรับปรุงจาก Humphrey, A.S., Lin He and Dongsheng Liao and Saurabh Pandya [11-13]

ผลการศึกษา

ผลการศึกษานำเสนอทัศนคติ ความคิดเห็นของผู้บริหารมหาวิทยาลัยต่อสภาพแวดล้อมงานวิจัยรับใช้สังคมในประเด็น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) และกลยุทธ์ (TOWS Matrix) งานวิจัยรับใช้สังคมทั้งในระดับมหาวิทยาลัย ระดับคณะและส่วนงาน (ตารางที่ 1) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strengths)

S1) มหาวิทยาลัยมีสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ (ICOFIS) จัดตั้งขึ้นเพื่อเชื่อมระหว่างอาจารย์ นิสิต บุคลากร กับชุมชน และนำไปสู่การหาโจทย์ชุมชน โดยนิสิตได้เรียนรู้วิถีชุมชน ได้รู้จักการปรับตัวเมื่ออยู่ในชุมชน และอาจารย์ร่วมกับนิสิตเพื่อหาโจทย์พัฒนาชุมชน

S2) บุคลากรของคณะมีศักยภาพในการทำงานวิจัย และบุคลากรบางส่วนของคณะทำงานวิจัยรับใช้สังคม ประกอบกับ งานวิจัยสามารถแปลงเป็นงานบริการวิชาการ เช่น งานวิจัยเรื่องการจัดระบบบัญชีการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ โดยเริ่มจากฐานการวิจัยและนำไปอบรมเพื่อการเรียนรู้กับชาวบ้าน “มีการจัดบัญชีออมทรัพย์แบบใหม่ มีการนำโปรแกรมสมัยใหม่เข้าไปช่วยจัดการ” การผลิตสินค้าโดยการสร้างแบรนด์ของชุมชน

S3) งานบริการวิชาการของคณะตอบโจทย์ของสังคม และหลักสูตรที่เปิดสอนสามารถนำไปเชื่อมโยงและรับใช้สังคม เช่น หลักสูตรการทำแผนธุรกิจ หลักสูตรพัฒนาชุมชน พืชศาสตร์ และสัตวศาสตร์ เป็นต้น

จุดอ่อน (Weaknesses)

W1) ทิศทางและเป้าหมายของมหาวิทยาลัยไม่ชัดเจน มหาวิทยาลัยยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในงานวิจัยรับใช้สังคม ทำให้การขับเคลื่อนงานวิจัยรับใช้สังคมไม่มีทิศทางที่แน่นอนและชัดเจน จึงส่งผลให้คณะไม่มีทิศทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับงานวิจัยรับใช้สังคม การทำงานวิจัยขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้วิจัย “มหาวิทยาลัยเข้ามามีบทบาทในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมในกลุ่มกลาง ๆ ซึ่งยังไม่มีโครงสร้าง...ทำให้ทุนงานวิจัยรับใช้สังคมยังไม่เป็นในรายได้ของมหาวิทยาลัยทุกชั้น”

W2) ICOFIS มหาวิทยาลัยทุกชั้นไม่ได้เป็นหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือเรื่องทุนวิจัยต่าง ๆ ได้ เนื่องจากพันธกิจที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพียงอย่างเดียว “มีโอกาสน้อยมากที่อาจารย์จะไปร่วมปฏิบัติงานกับนิสิตใน ICOFIS เพื่อทำงานวิจัยที่พัฒนาโจทย์และเกิดผลประโยชน์กับชุมชน” ในขณะเดียวกัน สถาบันวิจัยและพัฒนา (สพว.) ที่ทำหน้าที่หลักในการสนับสนุนทุนวิจัย มีบุคลากรสายสนับสนุนส่วนใหญ่มาจากสายวิทยาศาสตร์ทำให้ความรู้ความเข้าใจหรือการทำงานทางชุมชนยังมีน้อย ขาดทักษะ และขาดกระบวนการเรียนรู้ของงานวิจัยเพื่อสังคม

W3) ขาดการทำงานในเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานภายในของมหาวิทยาลัย “ผู้บริหารที่รับผิดชอบงานด้านบริการวิชาการ และผู้บริหารที่รับผิดชอบงานด้านวิจัย ต้องพูดคุยและเข้าหาหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อผลักดัน ขับเคลื่อนงานวิจัยรับใช้สังคม”

W4) คณาจารย์ในคณะทำวิจัยเฉพาะบางกลุ่ม “อาจจะเป็นในเรื่องของประสบการณ์ของคณาจารย์บางท่านที่ยังมีประสบการณ์ในงานวิจัยยังน้อย” และเน้นการวิจัยทั่วไปมากกว่างานวิจัยงานวิจัยรับใช้สังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าใน

ปัจจุบันมีการแยกส่วนในการทำงานวิจัยอย่างชัดเจน และส่วนใหญ่อาจารย์ที่ต้องการตำแหน่งทางวิชาการก็จะมุ่งเน้นการทำวิจัยพื้นฐาน เพราะเป็นวิจัยที่ทำได้ง่าย ในส่วนของวิจัยรับใช้สังคมยังเป็นประเด็นค่อนข้างใหม่ และยังไม่มีความเข้าใจเกณฑ์ที่ชัดเจน

ทัศนคติของอาจารย์ยังไม่ได้เปิดรับงานวิจัยรับใช้สังคมเป็นภาระหน้าที่ส่วนหนึ่งที่อาจารย์ต้องทำ อาจารย์ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและยังไม่มีความถนัดในการทำงานลักษณะนี้ “มีอาจารย์เข้าร่วมโครงการเขียนบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่ งานวิจัยรับใช้สังคม... แต่ขอเปลี่ยนเป็นการเขียนบทความวิจัยทั่วไป แสดงให้เห็นว่า ยังไม่เข้าใจกรอบงานเพื่อสังคม ดังนั้นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยจึงยังคงทำงานวิจัยทั่วไปซึ่งเป็นทางเลือกที่ดีกว่า”

W5) คณะไม่มีทุนวิจัยมากพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบต่อชุมชนในวงกว้าง และในขณะเดียวกัน นักวิจัยในมหาวิทยาลัยยังไม่สามารถขอทุนวิจัยรับใช้สังคมภายนอก ทำให้เกิดความล้มเหลวในการพัฒนาคน “นักวิจัยจะรอฟundingระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และมหาวิทยาลัยทักษิณ”

โอกาส (Opportunities)

O1) มหาวิทยาลัยคุณภาพต้องรับใช้สังคม “มหาวิทยาลัยไม่สามารถเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีคุณภาพ...ถ้าเราไม่สามารถเอาตนเองไปนั่งในหัวใจชาวบ้าน” “มหาวิทยาลัยและคณะต้องกำหนดแผนที่ของตนเองให้ชัดว่า... มหาวิทยาลัยวิจัย...แต่เป็นวิจัยเพื่อสังคม หรือ การสอนที่มีสังคมเป็นฐาน ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม หรือ มหาวิทยาลัยสอนให้คนเป็นผู้ประกอบการ” มหาวิทยาลัยกำหนดแผนที่ของตนเองชัดก็จะนำไปสู่ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนได้

O2) ชุมชนภาคใต้พร้อมให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย “ชุมชนพร้อมจะเปิดรับมหาวิทยาลัยทักษิณ” “ชาวบ้านยังขาดทักษะในด้านทฤษฎี” และ “ภาพของมหาวิทยาลัยทักษิณสะท้อนออกมาว่าเราทำงานกับชุมชน” แต่มหาวิทยาลัยยังไม่เข้าไปศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง โอกาสของการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมมีความเป็นไปได้สูงถ้าขับเคลื่อนทุก ๆ หน่วยงานพร้อมกัน อีกทั้งในพื้นที่มีประเด็นปัญหาที่รอการแก้ไขและพัฒนาที่เปิดรับนักวิจัยเป็นจำนวนมาก “แต่นักวิจัยยังไม่ถึงในพื้นที่ที่มีปัญหาในชุมชนจริง ๆ ซึ่งในภาคใต้ก็ยังมีชุมชนมากมายที่ยังประสบปัญหาอยู่”

O3) จุดยืนของมหาวิทยาลัยทักษิณ คือ ไม่แข่งขันกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ แต่จะทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยอื่น และทำงานร่วมกับชุมชน ในขณะเดียวกันมีการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก เช่น ความร่วมมือ และเงินทุนทำให้สามารถทำงานวิจัยเพื่อส่งเสริมพื้นที่ได้

อุปสรรค (Threats)

T1) การทำงานวิจัยรับใช้สังคมยังขาดการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอก “ต่างคนต่างทำวิจัยจึงไม่เกิดผลต่อชุมชนอย่างชัดเจน” “การขอทุนวิจัยนี้ กรมชลประทานจะเป็นเจ้าภาพหลัก ทำให้เกิดการมองแยกส่วนกันของการขอทุนวิจัย”

T2) มหาวิทยาลัยยังไม่มีระบบสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการทำงานเพื่อรับใช้สังคม การทำงานรับใช้สังคมไม่มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง “เมื่อจบโครงการแล้วก็จบเลย” “งานวิจัยรับใช้สังคมของคณะยังไม่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังคมยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้” “...ภาพรวมของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันทำงานวิจัยทั่วไปและงานวิจัยชุมชนเป็นจำนวนมาก แต่ผลกระทบที่จะได้กับชุมชนไม่ค่อยมี อาจจะเป็นสาเหตุเพราะระยะเวลาในการทำวิจัยรับใช้สังคมใช้ระยะเวลายาวนานกว่างานวิจัยทั่วไปทำให้นักวิจัยส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจ...”

มหาวิทยาลัยมองงานวิจัยรับใช้สังคมเป็น “ความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR)” “ไม่ได้มองเพราะเป็นความรู้สึก เป็นเพียงการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรกับสังคมภายนอก” สุดท้ายทำให้ไม่มีรูปธรรมในการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับ นักวิจัยส่วนหนึ่งเมื่อได้ทุนวิจัย ไม่มีความจริงจังกับชุมชน คิดเพียงว่าจะทำอย่างไรให้จัดกิจกรรมแล้วใช้เงิน “ใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือ” “ทำให้ความไว้วางใจของชาวบ้านไม่มี” เพราะการทำงานรับใช้สังคมต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน นักวิจัยเองอาจจะมีข้อจำกัดในการเข้าไปอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา นาน ๆ ได้

ตารางที่ 1 สรุป SWOT และ TOWS Matrix งานวิจัยรับใช้สังคมตามทัศนคติของผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณ

	จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
	S1. ICOFIS เป็นสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ	W1. มหาวิทยาลัยไม่มีระบบโครงสร้างการทำงานวิจัยรับใช้สังคมและทิศทางงานวิจัยรับใช้สังคมของคณะไม่มีความชัดเจน
	S2. บุคลากรของคณะมีศักยภาพในการทำงานวิจัย	W2. ICOFIS ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือเรื่องทุนวิจัย
	S3. งานบริการวิชาการของคณะตอบโจทย์ของสังคม และหลักสูตรที่เปิดสอนนำไปเชื่อมโยงและรับใช้สังคม	W3. ขาดการทำงานในเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานภายใน
		W4. บุคลากรของคณะเน้นการวิจัยทั่วไปมากกว่างานวิจัยรับใช้สังคมและประสบการณ์ในการทำงานวิจัยในพื้นที่น้อย
		W5. คณะมีทุนสนับสนุนไม่เพียงพอเพื่อทำให้เกิด impact ต่อสังคม
โอกาส (Opportunities)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)
O1. การเป็นมหาวิทยาลัยคุณภาพต้องเป็นที่พึงของสังคมและชุมชน	SO1. มหาวิทยาลัยใช้ความได้เปรียบ ICOFIS ผลักดันงานวิจัยรับใช้สังคมสร้างเครือข่ายทำงานทั้งภายในและภายนอก	WO1. เพิ่มบทบาทให้ ICOFIS สามารถช่วยเหลือสนับสนุนทุนวิจัยในพื้นที่และร่วมมือพัฒนาโจทย์วิจัยบูรณาการทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก
O2. ชุมชนพร้อมให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย	SO2. เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพงานวิจัยรับใช้สังคมจากกลุ่มนักวิจัยเดิม	WO2. มหาวิทยาลัยสร้างระบบงานวิจัยรับใช้สังคมที่ชัดเจน
O3. เครือข่ายภายนอกพร้อมจะทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัย	SO3. บูรณาการ การเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการวิจัยจากพื้นที่	WO3. สร้างและพัฒนานักวิจัยจิตสำนึกปัญญาชนสาธารณะ
อุปสรรค (Threats)	กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)	กลยุทธ์เชิงรับ (WT)
T1. ขาดการบูรณาการกับหน่วยงานภายนอก	ST1. สร้างเครือข่ายพันธมิตรกับหน่วยงานภายนอกเพื่อทำงานวิจัยรับใช้สังคม	WT1. จัดโครงการ กิจกรรมร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ โดยดึงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนทุนวิจัย
T2. ผลงานวิจัยไม่มี impact ต่อสังคม	ST2. มีนโยบายเป้าหมายการทำงานในชุมชนที่ชัดเจน ทำงานต่อเนื่อง และมีระบบติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ	WT2. จัดอบรมและพัฒนา นักวิจัยรุ่นใหม่เพื่องานวิจัยรับใช้สังคมอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง
		WT3. จัดระบบสิทธิพิเศษแก่งานวิจัยรับใช้สังคม

กลยุทธ์งานวิจัยรับใช้สังคม

จากการศึกษาสถานการณ์ (SWOT Analysis) งานวิจัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยทักษิณ สามารถจำแนกได้ 4 กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์เชิงรุก (SO) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) และกลยุทธ์เชิงรับ (WT)

กลยุทธ์เชิงรุก (SO)

SO1) ICOFIS ควรทำหน้าที่ผลักดันวิจัยรับใช้สังคม/ชุมชนโดยเฉพาะ เป็นหน่วยประสานบูรณาการชุมชน “ดึงคนที่สนใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม”

SO2) มหาวิทยาลัยต้องเชื่อมประสานการกำหนดนโยบายที่ต้องช่วยกันคิดอย่างจริงจังภายในมหาวิทยาลัย “คนกลางไม่ใช่แค่เพียงคนภายในมหาวิทยาลัย ต้องชวนคนอื่นมาร่วมคิดด้วย เช่น ภาควิชาชุมชน ภาควิชาการพัฒนากองทุน และภาครัฐ แต่ถ้าเขาคิดแล้วนำไปเป็นประโยชน์กับเขาได้ เขาก็มาช่วยคิด เราต้องทำให้เขาเชื่อใจเราก่อน ก่อนที่จะทำให้เขาไว้วางใจเราและมาร่วมประชุมด้วยกัน ควรจัดแบบฟอร์มให้มีช่องทางเพื่อไปใช้กับสังคมให้ได้มากขึ้น งานที่ส่งเสริมควรตอบพันธกิจของมหาวิทยาลัย”

SO3) งานวิจัยรับใช้สังคมต้องทำลักษณะบูรณาการ งานวิจัย การเรียนการสอนและการบริการวิชาการ และมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนงานวิจัยรับใช้สังคม นักวิจัยต้องมีใจที่จะทำ มองเห็นประโยชน์ส่วนร่วม เข้าไปเรียนรู้วิถีชุมชนจึงสามารถได้ใจวิทยวิจัยในชุมชน มหาวิทยาลัยต้องทำหน้าที่ดึงนักวิจัยที่มีความสนใจงานรับใช้สังคม เรื่องเดียวกัน และมีช่องทางให้ผู้สนใจได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการทำงานที่ตนเองมีความสนใจ เพราะนักวิจัยส่วนหนึ่งยังไม่มีช่องทางในการทำงานวิจัยเพื่อสังคม “เช่น การออกค่ายอาสาด้วยกันทุกคณะไม่ควรแยกส่วนแต่ละคณะ เพราะว่าจะได้เป็นการช่วยเหลือชุมชนเชิงบูรณาการในหลาย ๆ ศาสตร์ที่เข้าไปช่วยกันพัฒนาพื้นที่และสิ่งสำคัญที่สุดคือการที่ได้ทำงานร่วมกันทุกคณะจะทำให้มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้นระหว่างนิสิตและชาวบ้านภายในชุมชน”

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)

WO1) มหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งลงไปยัง ICOFIS เพื่อทำงานวิจัยเรื่องชุมชน ซึ่ง ICOFIS จะเป็นทั้งหน่วยทุนวิจัยชุมชน ร่วมมือพัฒนาโจทย์วิจัยบูรณาการทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก

WO2) มหาวิทยาลัยมีระบบการบริหารงานวิจัยรับใช้สังคม กำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการช่วยชุมชน สร้างระบบหนุนเสริมการทำงานรับใช้สังคม “การมีหน่วยงานรับผิดชอบงานวิจัยรับใช้สังคมโดยตรง จะทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญอย่างเป็นระบบ” “สภามหาวิทยาลัยส่งเสริมให้อาจารย์ได้รับตำแหน่งวิชาการจากงานวิจัยรับใช้สังคม โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านร่วมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นกรรมการพิจารณาตำแหน่ง” “ระบบการทำงานในพื้นที่ ระบบเบิกจ่ายเงิน”

WO3) มหาวิทยาลัยส่งเสริมและสร้างบรรยากาศทางวิชาการ การเปิดเวทีงานวิจัยรับใช้สังคมอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ให้นักวิจัยสามารถแสดงออกความคิดเห็น พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันนำมาซึ่งการรวบรวมข้อมูลและฐานข้อมูลสามารถสร้างแผนที่ในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมได้ และในระยะยาวอาจจะมีวารสารวิจัยรับใช้สังคมที่สะท้อนปัญหาของชุมชนที่รับผิดชอบโดยตรง การเปิดเวทีหรือจัดกลุ่มของอาจารย์ที่มีความต้องการและสนใจเหมือนกันในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม และมีการแลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติของอาจารย์ได้ โดยต้องอาศัยหลาย ๆ ศาสตร์ และมีแกนนำหลัก จะทำให้อาจารย์สามารถทำงานในด้านสังคมและลงพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)

ST1) ผลักดันให้มหาวิทยาลัยทักซิณเป็นแม่ข่ายมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมในภาคใต้ “ดึงมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้ามาทำงานร่วมกันคนอื่นนึกถึงมหาวิทยาลัยทักซิณ ต้องนึกถึงชุมชน...การสร้างแบรนด์มหาวิทยาลัยวิจัยรับใช้สังคม โดยการขับเคลื่อน การวิจัยพื้นที่ เพื่อคนในพื้นที่ ร่วมคิดร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์”

ST2) การยกระดับงานวิจัยจากที่เป็น CSR มาเป็นหน้าที่ที่มหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบ “ในระยะเริ่มต้นอาจจะเริ่มจาก คลัสเตอร์วิชาการ ซึ่งดูจากประเด็นที่เกิดปัญหาผูกโยงกับท้องถิ่น ไม่ใช่ใครทำอะไรได้ก็ทำ ...จะทำให้ไม่เกิดประโยชน์” โดยมหาวิทยาลัยต้องกำหนดพื้นที่ที่ชัดเจนในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม และทำงานแบบบูรณาการ “มหาวิทยาลัยต้องเลือกรับใช้สังคมที่มันมีปัญหาจริงๆ ไม่ใช่ไปเลือกชุมชนที่ได้อยู่แล้ว” “ในชุมชนตะโหนดอาจจะเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีการพัฒนาเชิงบูรณาการ และขยายไปได้มากกว่านี้ เป็นการบูรณาการระหว่างศาสตร์ ระหว่างวิทยาเขต โดยมีการรวมศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน” มีนโยบายเป้าหมายการทำงานในชุมชนที่ชัดเจน ทำงานต่อเนื่อง และมีระบบติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เพื่อให้เกิดเข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน

กลยุทธ์เชิงรับ (WT)

WT1) จัดโครงการ กิจกรรมร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ โดยดึงภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนทุนวิจัย มีข้อบังคับแผนปฏิบัติการประจำปี ที่ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการประจำคณะให้มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มีโครงการเผยแพร่ความรู้สู่สังคมโดยมีเงื่อนไขกิจกรรมทำผ่านโครงการต้องสู่สังคม

WT2) จัดอบรมและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่เพื่องานวิจัยรับใช้สังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง กรณีที่นักวิจัยไปทำให้กับชาวบ้านแล้วเกิดประโยชน์ คณะก็จะส่งเสริมงบประมาณของคณะสนับสนุนให้กับผู้วิจัยที่มีผลงานเป็นรูปธรรม คณะควรจะมีเงินรางวัลให้เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้นักวิจัย

WT3) จัดระบบสิทธิพิเศษแก่งานวิจัยรับใช้สังคม มีระบบการประเมินความดีความชอบประจำปีที่ถูกติดกับพันธกิจของคณะ เช่น ข้อตกลงร่วมกันในการประเมินความดีความชอบจากการทำงานวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน

การอภิปรายผล

มหาวิทยาลัยทักษิณ มีปรัชญาของสถาบัน คือ “ปัญญา จริยธรรม นำการพัฒนา” และมีปณิธานมหาวิทยาลัย คือ “การเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียน การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ การดำเนินกิจกรรมวิชาการรับใช้สังคมที่มีความร่วมมือกับองค์กร สมาคมหรือหน่วยงานต่าง ๆ มี 2 ระดับ

1) ระดับมหาวิทยาลัย โดยสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ (ICOFIS) เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อให้บัณฑิตได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ได้รู้จักการปรับตัวเมื่ออยู่ในชุมชน และอาจารย์ นิสิตร่วมกระบวนการทำงานในชุมชน โดยใช้หลักการร่วมคิดร่วมทำ แต่ที่ผ่านมา ICOFIS เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้สนับสนุนเรื่องทุนวิจัยในชุมชน พันธกิจการก่อตั้งเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพียงอย่างเดียว ทำให้มีโอกาสน้อยมากที่จะมีนักวิจัยในมหาวิทยาลัย (อาจารย์) ไปร่วมปฏิบัติงานกับนิสิต และชุมชน เพื่อพัฒนาโจทย์ให้เกิดผลประโยชน์กับชุมชนและสอดคล้องกับทิศทางของมหาวิทยาลัย

2) ระดับคณะ แม้ว่ามหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้ทุกส่วนงานวิชาการทำงานด้านวิชาการรับใช้สังคมในทุกศาสตร์ และกำหนดพื้นที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนในลักษณะ “หนึ่งคณะหนึ่งชุมชน” แต่ทิศทางงานวิจัยรับใช้สังคมของแต่ละคณะยังไม่มีชัดเจน อาจจะเป็นเนื่องจากหลายเหตุผล เช่น มหาวิทยาลัยมองงานวิจัยรับใช้สังคมเป็นเพียง CSR “มองเพียงการเสริมภาพลักษณ์ขององค์กร มากกว่าความรับผิดชอบต่อสังคมที่ต้องปฏิบัติในฐานะองค์กรหนึ่งในชุมชน” คณะไม่มีทิศทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับงานวิจัยรับใช้สังคม การทำงานวิจัยขึ้นอยู่กับความสนใจ ความถนัดของนักวิจัยเป็นสำคัญ และทัศนคติของนักวิจัยยังไม่ได้เปิดรับงานวิจัยรับใช้สังคม “...งานวิจัยรับใช้สังคมเป็นหน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ต้องทำ”

ความคาดหวังของมหาวิทยาลัยต่องานวิจัยรับใช้สังคม เริ่มต้นจากการเปลี่ยนทัศนคติของอาจารย์มหาวิทยาลัยต่องานวิจัยรับใช้สังคม “งานวิจัยรับใช้สังคมสามารถสร้างองค์ความรู้ และสามารถนำมาใช้บูรณาการในการเรียนการสอนได้ ... อาจารย์ต้องลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างกระบวนการทางความคิดให้กับตนเอง ต้องสามารถนำมาเชื่อมโยงกับศาสตร์ที่ตนเองมี และประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน... อาจารย์ต้องมีการปรับตัว... ถ้าไม่มีการลงทุนในลักษณะนี้ อาจารย์ก็จะมีความรู้และถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่แค่นี้ในตำรา... บัณฑิตหลายคณะไม่สามารถเข้าสู่ระบบการทำงานตามความเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษา...” สอดคล้อง ปิยะวัฒน์ บุญหลง [8] กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ 2 รูปแบบ 1) ใช้วิทยาศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อน (Science-drive Model) คือ นักวิชาการสร้างนวัตกรรมขึ้นมาในมหาวิทยาลัยก่อน ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แล้วนำนวัตกรรมนั้นเข้าสู่วงการเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ข้อดีของพัฒนาแบบนี้ คือ มีโอกาสจะเกิดเทคโนโลยีที่แตกต่างจากเดิมอย่างสิ้นเชิง แต่จุดอ่อน คือ อัตราความสำเร็จต่ำมาก และเน้นบางสาขาวิชาที่มีโอกาสสูงในการจดสิทธิบัตรและขายทรัพย์สินทางปัญญาได้เท่านั้น และ 2) มหาวิทยาลัยทำงานร่วมกับเครือข่ายธุรกิจในพื้นที่อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน (Business Network Model) เพื่อใช้วิชาการแก้ไขปัญหาของธุรกิจในบริบทจริง เป็นการสร้างนวัตกรรมที่ละชิ้น (Incremental Innovation) ข้อดีของแบบนี้ คือ จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นถูกเผยแพร่ในพื้นที่นั้น ผลประโยชน์จะตกกับพื้นที่นั้น และสร้างเครือข่ายพัฒนาไปร่วมกัน แต่จุดอ่อน คือ โอกาสน้อยที่มีการซื้อขายสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

ปิยะวัฒน์ บุญหลง [8] เสนอแนะว่า จากแนวทางทั้งสองในการพัฒนาพื้นที่นั้น มหาวิทยาลัยควรจะทบทวนแนวคิดและบทบาทของมหาวิทยาลัย ว่ากำลังใช้รูปแบบใดในการทำงานวิชาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ และชี้ประเด็นว่ารูปแบบมหาวิทยาลัยทำงานร่วมกับเครือข่ายธุรกิจในพื้นที่อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เป็นไปได้มากกว่า รูปแบบใช้วิทยาศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อน เนื่องจากเหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของสังคมในพื้นที่มากกว่า

งานวิจัยรับใช้สังคมต้องทำให้คนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี พึ่งพาตัวเองได้ และมีความยั่งยืนในการดำรงชีวิตในสังคม ดังนั้นเมื่อสังคมอยู่ได้ มหาวิทยาลัยก็จะอยู่ได้ สอดคล้องกับ สีสลาภรณ์ บัวสาย [9] ที่กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมีพันธกิจในการทำวิจัยและบริการวิชาการ หากมหาวิทยาลัยได้ก้าวมาทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ นอกจากจะสามารถใช้ความรู้เพื่อ

สร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เป็นการท้าทายของวิชาการรับใช้สังคมอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว มหาวิทยาลัยยังสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากบริบทและเชื่อมโยงกับการจัดการผลิตภัณฑ์ได้อีกด้วย

ดังนั้น การขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” จำเป็นต้องมีโครงสร้างการบริหารและการจัดการที่ชัดเจน มีการทำงานแบบบูรณาการ มีเครือข่ายการทำงาน อาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีพื้นที่ชัดเจนในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมและมีความต่อเนื่องในการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ซึ่ง ประเวศ วะสี [5] ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา สรุปได้ว่า ศาสตร์ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยต้องเชื่อมโยงกัน และทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม แล้วย้อนกลับมาให้ศาสตร์เข้มแข็งขึ้น วิจารย์ พานิช [6] ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษาในระดับอุดมศึกษาต้อง “รู้ร้อน รู้หนาว” ร่วมไปกับสังคม มหาวิทยาลัยต้องคิดหาวิธีต่าง ๆ เพื่อให้อาจารย์เข้าใจ สัมผัส ติดตามความเปลี่ยนแปลง และสนองความต้องการของสังคมให้ได้ เช่น การจัดการเรียนการสอนต้องมีส่วนหนึ่งไปจัดในภาคชีวิตจริง ในส่วนของโจทย์วิจัยนั้นอยู่ในภาคชีวิตจริง แนวคิดของการทำวิจัยที่แปลกใหม่ออกไปจากการมี “ศาสตร์” เป็นศูนย์กลาง มาเป็น “ชาวบ้าน” เป็นศูนย์กลาง เกิดงานวิจัยที่มาจากชาวบ้าน วิถีชีวิตต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน คนทำวิจัย ต้องเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน [14] และ สีลาภรณ์ บัวสาย [9] กล่าวว่า ภารกิจของสถาบันการศึกษาจะต้องมีลักษณะบูรณาการ ไม่แยกทำหน้าที่สอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่ทำหน้าที่เหล่านี้อันไปทุกด้านในเวลาเดียวกัน

สรุปผลการศึกษา

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทักษิณในแต่ละระดับมีความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมงานวิจัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกัน ปัจจัยภายนอกที่มหาวิทยาลัยต้องตระหนักและให้ความสำคัญ คือการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานภายนอก และผลงานวิจัยยังไม่เกิดผลประโยชน์กับสังคมที่จะนำไปใช้และต่อยอดได้ ดังนั้นการขับเคลื่อนให้เป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” ต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่เป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่ มีสถาบันปฏิบัติการชุมชนเพื่อการศึกษาแบบบูรณาการ โดยการผลักดันวิจัยพื้นที่ ประสานบูรณาการ รวมทั้งสร้างเครือข่าย การทำงาน “ดึงคนที่สนใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยรับใช้สังคม” อาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีพื้นที่ชัดเจนในการทำงานวิจัยรับใช้สังคมและมีความต่อเนื่องในการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

คำขอขอบคุณ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัย ผ่านโครงการประเมินระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาลองป่าพะยอม-คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง

เอกสารอ้างอิง

- [1] เกษม อัครวิรัตน์กุล นกุล อินทระสังขา พรพันธุ์ เขมคุณาศัย วิชุดา กล้าเวช เชิดศักดิ์ เกื้อรัก กฤตยาภาณุจัน โดฬพิทักษ์ วิจิตรา อมรวิริยะชัย เบญจวรรณ บัวขวัญ และพินิจ ดวงจินดา. (2559). การบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาลองป่าพะยอม - คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- [2] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2558). “โอกาสและอุปสรรคของประเทศไทยในการเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจรายได้สูง”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 7(1) มกราคม-มิถุนายน, 1-23.
- [3] สีลาภรณ์ บัวสาย และเบญจมาศ ตีระมาศวนิช. (2556). “ABC: กระบวนทัศน์การวิจัยเพื่อวางโครงสร้างการพัฒนาประเทศ”, วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่. 6(2) พฤศจิกายน-ธันวาคม, 112-117.
- [4] ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2553). “มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน”, ใน เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ ในการประชุมพลังเครือข่ายกับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. 11 พฤศจิกายน 2553. ณ ห้องสวัสดี โรงแรมริเวอร์ จังหวัดนครปฐม.

- [5] ประเวศ วะสี. (2553). “ปฏิรูปประเทศไทย ปฏิรูปอุดมศึกษา อุดมศึกษาคือหัวใจทางปัญญาพาชาติ ออกจากวิกฤต”, ใน เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการสัมมนาการบริการวิชาการแก่ชุมชนสู่ภารกิจเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปประเทศไทย พ.ศ.2553. 1-11. วันที่ 9 กันยายน 2553. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [6] วิจารย์ พานิช. (2553). **อุดมศึกษา: หลักการและหลักปฏิบัติเพื่อการพัฒนา** เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการสัมมนาการบริการวิชาการแก่ชุมชนสู่ภารกิจเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปประเทศไทย พ.ศ.2553. หน้า 12-25. วันที่ 9 กันยายน 2553. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [7] สีลาภรณ์ บัวสาย. (2554). **ABC: การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่**. (สร้างสรรค์ปัญญา: ชุดบริหารการวิจัย ลำดับที่ 16) กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- [8] ปิยะวัฒน์ บุญหลง. (2555). “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: ความสำคัญของงานบริการวิชาการ”, **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่**. 5(2) พฤศจิกายน-ธันวาคม, 112-117.
- [9] สีลาภรณ์ บัวสาย. (2557). “งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ (Area Based Collaborative Research) กับการสร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่”, **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่**. 6(3) มกราคม 2557, 123-128.
- [10] อารณ โอภาสพัฒนกิจ. (2557). “ระบบนิเวศวิชาการรับใช้สังคม...Innovation Platform ในช่วงยุคทองของนักวิชาการ”, **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่**. 6(6) มกราคม 2557, 116-136.
- [11] Humphrey, A.S. (2005), **SWOT Analysis**. Retrieved January 14, 2018, from: [www.businessballs.com.swotanalysisfreetemplate.htm](http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm).
- [12] Lin He and Dongsheng Liao. (2012). “Credit NGOs’ Sustainability in Rural Financial Market: A SWOT Analysis on DAYBANG”, **Humanomics**. 28(3), 200-208.
- [13] Saurabh Pandya. (2017). “Improving the Learning and Developmental Potential of SWOT Analysis: Introducing the LISA Framework”, **Strategic Direction**. 33(3), 12-14.
- [14] ปิยะวัฒน์ บุญหลง. (2552). “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: เปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนวิสัยไทย?”, **งานวิจัยท้องถิ่น**. จดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น. 10(1) มกราคม-กุมภาพันธ์, 36-38.